

BÖLGESEL GELİŞME İÇİN PLANLAMA VE ÖRGÜTLENME

Prof. Dr. Cevat GERAY*

GİRİŞ

Ülke ölçeğindeki toplumsal-ekonomik kalkınma plan ve politikaları, bir yandan çeşitli bölgelerin kaynaklarının harekete geçirilmesi yoluyla bölgesel üretim güçlerinin ve halkın katkıda bulunmasını, öte yandan kalkınmanın getirilerinden bölge halkının yararlanmasını gerektirmektedir. Bu da bölge ölçeğinde planlama yapılması ve bu amaçla da yönetsel yapının örgütlenmesi ile gerçekleşebilmektedir. Hele, çeşitli bölgeler arasında toplumsal, ekonomik, kültürel farklılıklarının varolduğu, bölgelerarası aşırı dengesizliklerin yaşandığı ülkelerde, kalkınmanın bölgelerarası dengesizlikleri gidermeyi ve bölgelerarası dengeli kalkınmayı amaçlayan politikalar güdülmesi zorunluluğu açıktır. Bu politikaların uygulanabilmesi de bölge ölçeğindeki planlama çabalarına girişilmesi, bu planlama ve politikaları yürütecek örgütlenmelere gidilmesi kaçınılmazdır.

Ülkemizde, bölge ölçeğindeki planlama çalışmaları önce, 1950'li yılların sonlarına doğru kurulan İmar ve İskan Bakanlığı'nca başlatılmış, 1961'de Devlet Planlama Teşkilatı kurulduktan sonra ivme kazanmıştı. Ön-Marmara, Çukurova, Antalya ve Zonguldak bölgelerinde başlatılan planlama etkinlikleri ileri düzeylere geldiği bir sırada "toplumsal-ekonomik planlama ancak il ölçeğinde olur" gerekçesiyle DPT Müsteşarlığı'na durdurulmuştur. Oysa, bunun gerisinde, açıklanmayan "bölge ölçeğinde planlamanın bölgeciliğe yol açacağı" görüşünün gizlice yattığı biliniyor.

Türkiye, 1980'li yılların ikinci yarısında Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile yeniden ve yalnızca proje alanını kapsayan iller için Atatürk Barajı Projesi ekseninde bir bölge planlama çabası başlatmış, bu amaçla da özel bir kamusal kuruluş olan GAP İdaresini oluşturmuştur. Bununla ilgili yasal düzenleme Anayasa Mahkemesi'nce Anayasaya aykırı görülmemiştir. Ancak bölge halkının planlama ve uygulama süreçlerine katılımına elverişli olmıyan, bir yerel yönetim birimi olmaktan çok birden çok ili ilgilendiren bir alan ölçeğinde özeysel yönetimin bir tür uzantısı niteliğindeki bir yönetim örneği oluşturan GAP İdaresi'nin, kent planlaması açısından kent yönetimlerinin planlama ve yapı denetimi işlevlerine yerbölüt(parsel)ler düzeyinde karışma yetkisine

* Mersin Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi, Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı

sahip kılınmış olması nedeniyle de yerel yönetim kuramına ve geleneğine ters düşen bir yapıya sahiptir. İlginç olan nokta, Konya, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgeleri için önerilen planlama çalışmaları için de hazırlanan ve kadük olan yasa tasarılarında da KOP, KAP, DOK kısa adlarıyla GAP örneğine gidilmek istendiği anlaşılmaktadır.

Kuşkusuz, bu gelişme: bölge ölçeğinde planlama ve uygulama gereksinmesinin duyumsanmasının bir göstergesidir. Ancak, Türkiye'nin yönetsel yapısınının taşra ve yerel yönetimler düzeyindeki örgütlenmesiyle uyumlu ve tutarlı bir bölgesel örgütlenmeye gidilmesi çeşitli açılardan yararlı olacaktır. Önce, ülkenin bölgeleri belirlenmeli, bu bölgelerin tümüne ilişkin planlama çalışmaları ve uygulamaları için hem demokratik halk katılımına elverişli, hem de "plan bölge" kavramıyla tutarlı bir yönetsel bölümlenmeye gidilmelidir. Başta İtalya olmak üzere İspanya, Fransa gibi yönetim yapısı üniter olan ülkelerdeki son gelişmeleri de dikkate alarak, bölge ölçeğindeki planlamanın yürütülmesi ve uygulanması yetkisinin, organlarını halkın seçeceği bölge yerel yönetimlerine göçürülmesi olanakları araştırılmalıdır. Bu, demokratikleşme ve yerelleşme açısından çok önemli bir gelişme olacaktır.

Ussal olmayan yöntemlerle, daha doğrusu yalnızca siyasal yeğlemelere göre iller ve ilçeler kurulması yüzünden yaz-boz tahtasına çevrilen ülkenin yönetsel bölümlenmesi, kısacası özeysel yönetimin taşra birimleri, bugünkü durumu ile artık kalkınmanın, bölgesel gelişmenin isterlerini karşılamaktan uzaktır. Teknolojik gelişmeler, iletişimdeki, ulaşım ve ulaşımadaki nicel ve niteliksel açıdan iyileşmeler, ilerlemeler karşısında il sayısının azaltılması gerekirken, sayılarının artırılmasına gidilmesi gözlemlenmektedir. Taşra yönetiminin üçüncü basamağını oluşturan bucaklar artık yönetim dizgemizdeki önemini yitirerek özeysel yönetimin ileri bir karakoluna dönüşmüştür. Hiçbir bilimsel veriye dayanmaksızın kurulan yeni il ve ilçeler yüzünden yönetim bölümlenemiz dengeli bir piramit olmaktan çıkarılmış, yalnızca illerden ve ilçelerden oluşan iki katlı bir yamuk dizgeye dönüşmüştür. Ülkenin yönetsel coğrafyasının daha nesnel ölçütlere göre yeniden düzenlenmesi; bölgeler, iller ve ilçelerden oluşan üç basamaklı bir piramit oluşturulması, yönetimin yeniden yapılanmasında belirleyici bir ölçüt olarak "Plan bölge"lerinin benimsenmesi vb. konular yalnızca kamu işlerinin görülmesinde verimliliğin ve eşgüdümün sağlanması açısından bir kamu yönetimi sorunu değildir. Aynı zamanda ülke, bölge, anakent, kent ve kırsal alan ölçeklerinde yapılan ya da yapılacak planlama çalışmalarının etkinliği, amaçlarına ulaşabilmesi açısından da bölge, kent ve çevre bilimlerini de yakından ilgilendiren temel sorunların başında gelmektedir.

BÖLGE PLANLAMA YÖNETİMİNE YAKLAŞIMLAR

- Bölge planlaması ve yönetimi konusu birkaç açıdan ele alınabilir:
- Bir planlama basamağının yetki alanı olarak bölge
 - Özeysel yönetimin taşra yönetiminin aşaması olarak bölge
 - Anakentsel (metropoliten) alan olarak bölge
 - "Yönetsel yerinden yönetim" kuruluşu, yerel yönetim birimi olarak bölge
 - "Siyasal yerinden yönetim" kuruluşu, birleşik (federal) devletin üyesi (federe devlet, Türkçe'deki yaygın anlamıyla "eyalet") olarak bölge

Bir Planlama Basamağının Yetki ve Çalışma Alanı Olarak Bölge

İster yalnızca ülke fiziksel planlamasının, isterse toplumsal ekonomik planlamanın bir basamağı olarak genelde kırsal ve kentsel alanları, bu alanlardaki yerleşmeleri kapsayan bölge ölçeğindeki planlamaların konusu olan, bu nedenle de genellikle "plan bölge" diye nitelenen bölgeler için çeşitli örgütsel düzenlemeler yapılmaktadır. Kimi kez, özekselsel yönetimin, özellikle ulusal kalkınma planından sorumlu örgütün (bizde D.P.T'nin) oluşturduğu birimler bölgelerde gerekli araştırma ve planlama çalışmalarını yürütür. Fiziksel planlama açısından bu görev bizde olduğu gibi ilgili bakanlık (bizde eski İmar ve İskan Bakanlığı) gereken yerlerde kurduğu birimlerle bölge planlaması çalışmalarını yürütür. Kimi ülkelerde, örneğin Fransa'da olduğu gibi, bölgeler ölçeğinde özekselsel yönetimin bölge ölçeğinde yapılması, birden çok ili içerdiğinden, planlamanın gerektirdiği çalışmaların ve plan uygulamalarının uyumlu biçimde gerçekleştirilmesi amacıyla, eşgüdümçü bölge valiliği kurulması yoluna gidilebilir.

Burada amaç,

- ulusal ölçekli toplumsal, ekonomik, fiziksel planların, bölge ölçeğindeki çalışmalarla bölgesel gizilgücün (potansiyelin) ve kaynakların ortaya çıkarılması, harekete geçirilmesi yoluyla bölge planlamasının ülke ölçeğindeki planlamanın gerçekçiliğini ve uygulanabilirliğini,

- ulusal ölçekli plan ilke, karar ve ereklarının bölge ölçeğinde yurt uzamına (mekânına), yüzeyine yansımaları, sağlamaktır.

Başka bir anlatımla, bölge planlamasının amacı bir yandan, bölgesel kaynakların ülke çapındaki kalkınmaya katkıda bulunmasını sağlamak, öte yandan da ülke kalkınmasının nimetlerinden bölge halkının yararlanmasına yardımcı olmaktır. Fiziksel planlama açısından bakılırsa bölge planlaması, ülke fiziksel planlamasının bölgesel düzeyde uzama yansımaları, kırsal ve kentsel yerleşmelerin ülke ölçeğindeki plan kararlarına uygun olarak gelişmesini amaçlamaktadır.

Bölge ölçeğindeki planlama, bir anlamda, ülkesel ölçekte planlama ile kentsel ve kırsal yerleşmeler ölçeklerindeki planlamalar arasında bir köprü oluşturmakta, düzey eşgüdüm sağlamakta, aracılık işlevini de yüklenmektedir.

Bölge yönetimi bu işlevlerin gerçekleşmesi amacıyla gerekli, araştırma, çözümleme, erek belirleme, öneriler, çözümler getirme ve planların amaç ereklarına ulaşmasını sağlamak açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Bölge Planlama için Örgüte Duyumsanan İşlevsel Gereksinim

Bölge planlama ve genelde kalkınma amaçları için işlevsel açıdan:

- ekonominin çeşitli kesimlerine yönelik olarak girişilen kesimsel(sektörel), parçacı planlama ve izlençe düzenlemeleri yerine, bölge ölçeğinde bütüncül, geniş kapsamlı bir planlama yaklaşımıyla,

- bölge ölçeğindeki planlamanın yapılmasını ve uygulama izlençelerinin düzenlenmesini gerçekleştirecek,

- planlama çalışmalarında, planın uygulanma sürecinde üzerine düşen rolleri oynamaları amacıyla bölgedeki kamusal kuruluşların, özel kuruluşların, sivil toplum örgütleri arasında uyumlu çaba göstermelerini sağlamak,
 - bölge halkının planlama sürecinin her aşamasına etkin biçimde katılmasını olanaklı kılmak,
- için gerekli eşgüdümü ve işbirliğini sağlayıcı bir örgüt kurulması gereği duyumsanmaktadır.

Bölge Planlama için Örgütlenme Örnekleri

Dünyanın başka ülkelerindeki ve ülkemizdeki deneyimlerin ışığında, çeşitli örgütlenme örneklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- özeysel yönetimin taşradaki bir birimi olarak etkinlik göstermesi (bizde, İmar ve İskan Bakanlığı ile D.P.T.'nin ayrı ayrı ya da birlikte başlattıkları, Ön-Marmara, Antalya, Çukurova bölge planlaması projelerinde olduğu gibi).
- taşra birimlerinden bağımsız bir planlama birimi olarak çalışması (A.B.D'deki Tennessee Vadisi Yönetimi, "TVA" buna örnek gösterilebilir)
- iller üstünde, daha doğrusu çeşitli illerin bölge ölçeğinde bir eşgüdücü valilik çatısı altında işlev görmesi (Fransa'da 1982 yerel yönetim düzeltiminden önce kurulan bölge valilikleri, sonradan "eşgüdücü valilik" dizgesinde olduğu gibi)
- GAP yönetiminde olduğu gibi, taşradaki genel ve yerel yönetim birimlerinin dışında özeysel yönetimin uzantısı olarak görevlendirilmesi, yetkilendirilmesi (ne taşra birimi ne de yerel yönetim).

Yönetsel Yerinden Yönetim Birimi Olarak Bölge Ölçeğinde Yerel Yönetim

"Anakentsel Planlama Konusu ve Çalışma Alanı Olarak Bölge" konusu bu çalışmamızın kapsamı dışında kalmaktadır. "Özeysel yönetimin bir basamağı olarak bölge" konusunu daha önceki bölümde ayrıntılarıyla ele almıştık. Birleşik (Federal) devlet yapısı içinde üye (federe) devletin egemen olduğu alan olarak bölge (Siyasal Yerinden Yönetim) konusu, tekçi (monist, üniter) devlet yapısı içinde ele alınması, tartışılması da bu incelemenin amaçlarını aşığından ayrı bir inceleme konusudur.

Burada, "Yönetsel Yerinden Yönetim İlkesi"nin yaşama geçirilmesi demek olan "Yerel Yönetim Birimi Olarak Bölge Yönetimi" konusu üzerinde durmakta yarar görüyoruz. Yönetsel yapısı bize benzeyen (bizim öykündüğümüz dememek için bu deyiimi kullanıyorum) Fransa'da 1982 yılında gerçekleştirilen yerel yönetim düzeltimi ile,

- belediyeler ve il yerel yönetimi yanında bölge yerel yönetimleri kurma, üyelerini halkın seçtiği bölge meclisleri oluşturma,
- özeysel yönetimin taşra yönetimi birimlerini bu il ve bölge yerel yönetimlerine aktarma,
- il ve bölge valilerinin yönetsel denetim (idari vesayet) yetkilerini tüzellik denetimine indirgeme yoluna gitmiştir.

Fransa dışında İtalya ve İspanya'da da, tekçi devlet olmalarına karşın, bölge yerel yönetimleri kurulmuştur.

Başka ülkelerdeki bu gelişmeler, yeryüzündeki yerinden yönetim (deconcentration) ve hizmetlerin yerinde görülmesi (subsidiarity) ilkelerinin yaygınlaşması, imzaladığımız ve TBMM'nce yasayla benimsendiği için bir iç tüze belgesi olarak Anayasa'nın hemen altında bir yer alan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Sözleşmesi (Antlaşması), Avrupa Kentsel Şartı (Avrupa Kentli Hakları) ışığında yerel yönetimlerimizi yeniden düzenlerken bölge ölçeğinde yerel yönetimler oluşturulmasında çeşitli yararlar vardır:

- Türkiye'nin artık özekten, başkent Ankara'dan yönetilemez duruma geldiği, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiği kamuoyunda ve siyasal parti izlencelerinde, hatta hükümet izlencelerinde de yer almıştır.

- Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilerek ülke kalkınmasına katkıda bulunması, kalkınmanın yararlarının bölge ve yerel alanda yaşayan halka ulaştırılması açısından bölge çapında planlama gereği açıktır.

- Demokratikleşmenin yerel ve ülkesel ölçekte gerçekleşmesi, halkın siyasal süreçlere ve günlük yaşamını ilgilendiren konulardaki kararlara katılma, yerel yöneticileri denetleme haklarını kullanabilmesi açısından yerel yönetimler hem bir "demokrasi okulu", hem de "demokrasinin beşiği" işlevlerini görecektir.

Bölge düzeyinde nasıl bir yerel yönetim kurulacağı, nasıl işleyeceği, tüzel ve akçal boyutları kuşkusuz ayrı bir inceleme konusudur.

Burada amacımız, ülkedeki yönetsel bölümlenmenin çağın, ülkenin dengeli ve sürdürülebilir kalkınmasının gereklerine uymayan özyapısını ortaya koyduktan sonra, taşra yönetiminin küçük illere dönüşme eğilimine karşı bölge ölçeğinde örgütlenme zorunluluğunu vurgulamak, buna koşut olarak, hem verimlilik, hem demokratiklik açısından bölge ölçeğinde yerinden yönetim ve hizmetleri yerinden yönetmek ilkelerini yaşama geçirmek gereğini ortaya koymaktır.

YÖNETSEL YAPININ VE BÖLÜMLEMENİN BÖLGE ÖLÇEĞİNDE YENİDEN DÜZENLENMESİ

Bu konuda öncelikle yönetsel yapıya ve bölümlemeye bölge ölçeğindeki yaklaşımların zaman içinde geçirdiği aşamaları gözden geçirmekte yarar vardır.

Genel Müfettişlik Deneyimi

"Bölge" yönetimi ilk kez Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında (1927) çıkarılan 1164 sayılı yasayla öngörülmüştü. Açıklanan gerekçe, yönetim düzeneğinin tam verim sağlayamayışı idi. Doğal, toplumsal, ekonomik gereklerle illeri, iklim, doğa, siyasa ve ekonomi açısından "yaşayış birliği gösteren" bölgelerde toplamanın, birbirlerini tamamlayacak bir örgüt kurmanın yararlı olacağı belirtiliyordu. Önce Elazığ, Urfa, Bitlis (Muş), Van, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin (sonradan Ağrı da eklendi) illerini içeren I. Genel Müfettişlik 1928'de Diyarbakır'da çalışmaya başlamıştı. 1934'te özeği Edirne ile Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale illerini kapsayan II. (Trakya) Genel Müfettişliği, 1935'te özeği Erzurum ile Rize, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan ve Ağrı illerini kapsayan III. Genel Müfettişlik kuruldu. 1936'da Elazığ özek olmak üzere Tunceli ve Bingöl IV. Genel Müfettişliğe bağlandı. Trakya'da genel müfettiş, vali Kazım Dirik'in köycülük çalışmaları dışında, genel müfettişlikler, yönetim yaşamımızda bölgesel kalkınmadan çok kolluk, güvenlik işleri ağır basan bir deneyim olmuştur. Çok partili yaşama geçilmesiyle (1949'da) varlıklarına son verilmiştir. 1984'te gündeme getirilen, ancak Anayasa'ya

aykırılığı gerekçesiyle Meclis'ten geçemeyen bölge valiliklerinin genel müfettişlikler gibi daha çok güvenlik amacıyla düşünüldüğü bir gerçektir. Hatta, Güneydoğu'daki terör eylemlerine karşı güvenlik önlemlerinin etkinliğini sağlamak, eşgüdüm sokmak amacıyla yasa gücündeki kararnameyle kurulan "Olağanüstühal Bölge Valiliği"nin de, yönetim tüzeti öğretisinde adı geçen "Bölge valiliği" kavramıyla bir benzerliği yoktur. Kanımızca, adında "valilik" sözü bulunmasına, başına bir valinin atanmasına karşın bu düzenleme, güvenlik işlerinin bölge ölçeğinde örgütlenmesinden farklı bir anlam taşımamaktadır. İçişleri Bakanlığı'ndan ayrı bir "Güvenlik Bakanlığı" kurulacağı, bölge valiliklerinin de bu bakanlığa bağlanacağı yolundaki gazete haberi, düşündürücüdür (Güneş, 14. 12. 1987). Hele işkenceler ve 1402'likler konusundaki tutumu kamuoyunca eleştirilen, tartışılan bir emekli generalin bu bakanlığın başına getirileceği yolundaki söylentiler endişe uyandırıcı idi. Hükümetin oluşturulmasında İçişleri Bakanlığı'nın olduğu gibi bırakılması bu endişemizi bir ölçüde gidermişse de, Bakanlık sayısının artırılabileceği yolundaki açıklamalar karşısında pek iyimser olamıyoruz.

II Yönetimi Dizgesinin Bozulması: Bölge Kuruluşları

Kentleşmemiş, endüstrileşmemiş, küçük üreticiliğe dayalı toplum yapısının 1945'ten sonra hızla değişmeye başlaması, 1950'de 27 yıllık CHP iktidarının sona ermesi, çok partili yaşama geçilmesi üzerine yönetim yapısında, vali ve kaymakamların tüzel konumunda (statüsünde) değişmeler görülmeye başlamıştır. Kamu işgörevleri, devletin işlevleri yeni boyutlar kazanmıştır. İleri teknolojinin girişi, yaygınlaşması, büyük işletmelerin çoğalması, tarımda, endüstride sermayenin belli ellerde toplanması doğrultusundaki toplumsal değişmeler, kentsoylu kesimin ekonomik, siyasal yaşamda ağırlığını, etkinliğini artırmıştır. Yönetim de onların istediği işgörevlere yönelmek, bunların gerektirdiği teknolojiyi, altyapıyı sağlamak, kredi ve akçal gereksinmelerini gidermek durumunda kalmıştır. Devlet işgörevlerinin kazandığı nitel, nicel boyutlar, kağıt üzerindeki yetki ve görevleri, halkın gözündeki konumları ne olursa olsun valilerin, kaymakamların ekonomik yaşama, üretime doğrudan etkili işlerdeki, özellikle yatırımcı daireler üzerindeki etkilerinin, denetimlerinin giderek azalmasına yol açmıştır. Karayolları, tarımsal altyapı konularında çalışan yatırımcı-yapımcı kamu kuruluşları, ilin sınırlarını aşan, birden çok ili kapsayan bölgeler ölçeğinde örgütlenmek yoluna gitmişler, böylece il yönetimi yasınının kapsamı dışına çıkmışlar, daha doğrusu kaçmışlardır. Bu eğilim, teknik zorunluluklarla bölge kuruluşuna giden T.C.K., D.S.İ., Toprak-Su, Y.S.E., gibi yapımcı-yatırımcı kuruluşların dışında, bölge ölçeğinde örgütlenmesi gerekmeyen pek çok kuruluşun bu arada, tapu kadastro, vakıfların, Ticaret, Çalışma, Sanayi ve benzeri bakanlıkların il yönetim ve denetiminin dışına çıkmaları doğrultusunda gelişmiştir. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü için bile bölge kuruluşları öngören Köy İşleri Bakanlığı kuruluşuna ilişkin yasa tasarısı Meclis'ten geçmesine karşın dönemin Cumhurbaşkanı'nca il yönetim dizgesinin dışına çıkıldığı gerekçesiyle Meclis'e geri çevrilmişti. Tasarı yasalaşmadan "kadük" duruma girmişti.

Prof. Dr. Arif T. Payaslıoğlu'nun (1966) *Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerinde Bir İnceleme* adlı yapıtında belirttiğine göre 45 bakanlık ve daireden 21'inde bölge kuruluşuna gidilmişti. Türk İdareciler Derneği'nce (1976) yayınlanan *Türkiye'de Mülki İdare Amirliği* adlı yapıt 36 kuruluşun bölgesel örgütlenmeye gittiğini ortaya koymuştu. DPT kaynaklarına göre bu sayı 1981'de 50'ye ulaşmıştır.

Yukardaki kaynaklara dayanarak bölge kuruluşlarının nitelik ve özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

(1) Her bakanlık ya da daire, farklı bir bölge anlayışından hareket ettiğinden bölgelerin sınırları, özekleri çoğu kez birbiriyle çakışmamaktadır.

(2) Bunlardan bir bölümü ülkenin tümünü (28 kuruluş), bir bölümü de (23 kuruluş) ülkenin belli kesimlerini kapsamaktadır.

(3) Bölge kuruluşlarının 28 ayrı özeğe dağıldığı, bunlardan 13'ünün özeklerinin aynı olduğu anlaşılmaktadır.

(4) Her kuruluşun sahip olduğu bölgelerin sayısı farklı olduğundan bunların alanca büyüklükleri yaklaşık 40 000 ile 115 000 km² arasında değişmektedir.

(5) Bölgelerin kurulmasına ilişkin ortak ilkeler, ölçütler belirlenmiş değildir. Her bakanlığın öbürlerinden bağımsız, habersiz olarak kendi kuruluş yasasına göre, bakan olurlarıyla bölge sınırlarını, özeklerini saptadığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizin Bölge Planlaması Deneyimi

Kalkınma, kentleşme sorunları, bölgelerarası dengesizlikler Türkiye'yi bölge ölçeğinde planlama ve kalkınma konusunda belli kimi girişimlerde bulunmaya zorlamıştır. 1958'de Bayındırlık Bakanlığı'ndan ayrı olarak kurulan (1984'te aynı bakanlıkla yeniden birleştirilen) İmar ve İskan Bakanlığı'na "bölge imar planları" yapmak, yurdun "imar bölgeleri"ni saptamak görevi verilmişti. Bakanlık, Doğu Marmara, Çukurova, Zonguldak, Ege, İç Anadolu, Keban bölgelerinde planlama çalışmalarını başlatmıştır.

Bunlarla ilgili araştırma yazınakları, önplanlar yayınlanmış, fakat onaylanıp uygulanmasına geçilememiştir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasına ilişkin yasa (1960), uzun ve kısa soluklu bölge plan ve izlencelerini hazırlamak görevini bu örgüte vermiştir. Kimi bölgelerde, özellikle Çukurova ve Antalya bölgelerinde planlama çalışmaları, DPT ile İmar ve İskan Bakanlığı'nın işbirliği ile sürdürülmüştü. Her iki örgüte birden planlama görevinin verilmesinin, iki örgütten hangisinin ne tür bir plan hazırlayacağı konusu uygulamada önce duraksama, sonra bir tür yönetsel anlaşmazlık ya da sürtüşmeye yol açtığı, bu yüzden de uygulamaya geçilemediği bir gerçektir. Adı geçen Bakanlığın kuruluş yasasında "bölge imar planı" deyiminin kullanılması, kimilerince bunun bir fiziksel plan olarak anlaşılması, imarla, daha doğrusu toprak kullanımıyla ilgili bir tasarımlama olarak algılanmasına yol açmıştır. Uzun, kısa soluklu bölge plan ve izlencelerini hazırlama görevinin DPT'nin İktisadi Planlama Dairesi'ne verilmiş olması, gerçekte bölge planlama çalışmalarının 1966 yılına değin aynı örgütün Sosyal Planlama Dairesi'nce yürütülmüş olmasına karşın, Bakanlığın toplumsal, ekonomik bölge planı yapamayacağı, ancak fiziksel bölge planı yapabileceği yolundaki görüşlerin gelişmesine neden olmuştur. Kuramsal olarak, "fiziksel bölge planı" ve "toplumsal-ekonomik bölge planı" diye ikili bir ayırım yapılamazdı. Gerçekte, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerdeki planlar arasında basamaklanma, eşgüdüm ve uyumluluk gereği, ölçek farklılıkları gözden kaçırılıyordu.

Bölge planlaması, anakent ve kent düzeyindeki yerel planlarla ulusal plan arasındaki gerekli bağlantıyı kurmak işlevini yükleniyordu. Bölge çapındaki toplumsal, ekonomik verilerin bölge planlaması yoluyla toplanması, ulusal planlama ereklerinin

saptanmasında, bölgesel kaynakların değerlendirilmesinde yardımcı olacak, böylece özekten yürütülen ulusal planlamanın gerçekçiliğini artıracaktır. Öte yandan ulusal planlamanın yurt ölçüsünde "mekana yansması", uygulanabilirliğinin artması sağlanabilecekti. **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**'nde (Cilt: XI, Sayı: 4, Yıl: 1964) yayınlanan "Devlet Planlama Teşkilatı Kurulduktan Sonra Şehir ve Bölge Planlaması" başlıklı yazımızda da savunduğumuz gibi, artık çok yönlü, geniş kapsamlı yerel, bölgesel planlamanın toplumsal, ekonomik verilere dayanılmaksızın gerçekleştirilmesi, ulusal planlamadan bağımsız olarak ele alınması olanaksızdı. Memduh Aytür (tarihsiz) **Sosyo-Ekonomik Kalkınma Planları ve Yerel Plancılık** adlı yazısında ve **Kalkınma Yarışı ve Türkiye** (1970, 277-281) adlı yapıtında, fiziksel bölge planlarının, toplumsal-ekonomik bölgelerden ayırılması gerektiğini, İmar ve İskan Bakanlığı dışındaki, örneğin D.S.İ., Karayolları, Orman Bakanlığı gibi örgütlerin de fiziksel plan yaptıklarını; ulusal ölçekteki ekonomik planın bölgesel etkileriyle ilgili, illerin sınırlarını aşan çevrelerde, yani bölgesel ölçekte Bakanlıklarca yapılamayacağını savunmuştur. Nasıl, bölgeciliğe yol açabileceği gerekçesiyle 1961 Anayasası'nın 115. maddesinin birden çok ili içeren çevrede belli işgörevler için kuruluşlar oluşturulmasına ilişkin fıkrasına "bölge" sözcüğünün eklenmesi için yapılan öneri, Kurucu Meclis'te benimsenmediyse, bölge planlamasının da bölgeciliğe yol açabileceğinden çekiniliyordu. Oysa bölge planlaması, ülkenin bölünmesi değil, farklı toplumsal, ekonomik, etnik özellikler taşıyan bölgelerin dengeli kalkınması, bütünleşmesi sonucunu doğurur. Pek çok ülkede bölge planlaması uygulanmış, fakat hiç de ulusal bütünlüğü bozacak çekincelerle karşılaşılmamıştır.

DPT bölgelerarası dengesi ziliği gidermek amacıyla çeşitli araştırmalara girişmiştir. Kalkınma planlarında bu konuda pek çok önlem öngörülmüş, fakat tutarlı bir uygulama gerçekleştirilememiştir. Önce iller, sonra ilçeler ölçüğünde toplumsal-ekonomik gelişmişlik dizinleri geliştirilmiştir. Bunlar önceleri yayınlanmış, sonradan yapılanların sonuçları çok sınırlı ölçüde dağıtım konulmuştur. 1971'de kurulan Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi Birimi (KÖYD), geri kalmış bölgelerle ilgili olarak, öncelik taşıyan illeri saptamış, sonradan birinci ve ikinci öncelikli yörelere ayırmasını yapmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda artık bölge planlaması yerine "İl Mahalli İdareler Planlaması (İLMİP)" adı altında, il özel yönetimi ile ildeki belediye ve köyleri kapsayan planlı çalışmalar öngörülmüşse de bu konuda da sonuç başarılı olamamıştır. Bu arada, KÖYD'ün yaptığı, **Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması**, 1982'de yayınlanmıştır. Bu araştırma, hem yerleşmelerin işlevlerine göre basamaklandırılması, hem de bunların etki alanlarının saptanması açısından ilginç sonuçlar ortaya koymuş, ülke ve bölge çapındaki etkilerine göre bölgelerin sınırları ile özekleri de belirlemiştir. Dayandığı verilerin eskimesine karşın sözü edilen araştırmanın, kalkınmanın bölgesel ölçekte ele alınmasında, yönetsel bölümlenmelerde, yol gösterici en iyi kaynak olduğunu vurgulayarak yenilenmesi gerektiğini bir kez daha belirtmek isteriz.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gelişme gizilgücü (potansiyeli) bulunan bölgelerde gelişmenin hızlandırılması amacıyla bölge planları yapılması, yatırımların bölgesel gelişme çizgesi (şeması) ile tutarlı biçimde dağıtılması öngörülmüştür. "Özel amaçlı bölge için planlama" yaklaşımına Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'ı örnek gösterebiliriz. Beşinci plan özel amaçlı bölgeler dışındaki alanlarda Türkiye Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi araştırmasına dayalı olarak saptanan 16 işlevsel bölge ayrımının kullanılmasını ilke olarak benimsemiştir. Kalkınmada öncelikli yörelere ilgili çalışmalar dışında, bölge planlaması çalışmalarına geçilmediği anlaşılıyor (Dinler, 1994). Bununla birlikte yönetsel bölümlenmede DPT'nin benimsediği plan bölgelerinin dikkate

alınması, ileride bölge planlamasını uygulayacak yönetsel düzeneklerin kurulması açısından yerinde olur kanısındayız.

GAP'tan sonra ülkemizde özel amaçlı bölge planlaması konusunda iki girişim daha bulunmaktadır. Bunlar, Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı Kuruluşu Hakkında Yasa Önerisi ile Konya Ovası ve Orta Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yasa Tasarısı'dır. DAP'nin kapsamına girmesi Öngörülen iller şunlardır: Erzurum, Ağrı, Erzincan, Kars, Bayburt, Gümüşhane, Muş, Bingöl, Elazığ, Tunceli.

Yönetsel Bölümlemenin Bölgesel Boyut Kazanması İçin

Ulusal planlamanın bölgesel planlamayla bütünleşmesi gereği yönetsel bölümler ve basamaklandırmanın da bununla tutarlı olarak yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Yönetimin kalkınmanın gereklerini karşılayacak biçimde yeniden düzenlenmesi amacıyla yapılan çeşitli araştırmalarda plan bölgeleriyle uyumlu bir yönetsel bölümlere gidilmesi gereği vurgulanmış, bu konuda kimi öneriler geliştirilmiştir. Yönetim yapısı Türkiye'ninkine çok benzeyen Fransa'da denenmiş olan "bölge valiliği" ile "eşgüdüm (koordinatör) valilik" dizgeleri bunlar arasında en çok durulan önerilerdir.

Genel (Özekselsel, Merkezi) Yönetimin Bölge Ölçeğinde Örgütlenmesi

Bu altsaşlıkta "bölge valiliği" ve "eşgüdüm (koordinatör) valilik" kavramları tartışılmış, genel (merkezi) yönetimin bölge ölçeğinde örgütlenebilmesi açısından değerlendirilmiştir.

Bölge Valiliği

Bölge valiliği, bölge ölçeğinde işgören kuruluşların tek bir genel yöneticiye bağlanması gereksinimini karşılamayı amaçlamaktadır. İl basamağının üstünde yeni bir yönetsel basamağın ortaya çıkması, bölge valisinin o bölgedeki illerin valilerinin üstü durumuna getirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Fransa'da 90 il, 22 bölge valiliğinde kümelendirilmiştir. Bölge valisine ulusal plana girecek yatırımların önceliğini saptamak, ulusal planın bölgede uygulanmasını sağlamak, bölgedeki kamu kuruluşlarının ödenek, kredi gereksinmelerini, istemlerini ilgili bakanlıklara görüşüyle birlikte iletmek yetki ve sorumluluğu verilmiştir. Bölge içindeki yönetimle ilgili konularda en yetkili üst olan Bölge valisi bunlarla ilgili kurullara, çalışmalara başkanlık etmekle görevliydi. Bölge valisi, Fransa'da "hükümetin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme konusundaki politikasını kendi bölgesinde uygulamak"la görevlendirilmiştir.

Eşgüdüm (koordinatör) Valilik

Eşgüdüm (koordinatör) valilik, bölgeyi oluşturan illerin valilerinden birinin kendi ilindeki valilik görevini bırakmaksızın, eşgüdüm (koordinatör) olarak seçilmesi, bölgeyi ilgilendiren ekonomik konularda bir karar organı rolü oynamasıdır. Bu valiliğe düşen en önemli görev yönetsel konularda eşgüdüm (koordinatör) valilik etmek idi. Sonradan eşgüdüm (koordinatör) valilik dizgesine geçilen Fransa'da hükümetin bölgeyle ilgili ekonomik kalkınma planlarını uygulamak, kamu ekonomik girişimleriyle karma ortaklıkların yöneticilerini, bağlı illerin valileriyle daire müdürlerini yönlendirmek, denetlemek yetkilerini taşıyan eşgüdüm (koordinatör) bölge valisi,

başbakan ve ilgili bakanlardan yönerge (talimat) alır. Ülkemizdeki "olağanüstühal bölge valiliği", bulunduğu ilin valiliğini sürdürmekle birlikte, yalnızca kolluk ve güvenlik güçleriyle ilgili yetkilere sahip bulunmakta, eşgüdümçülük işlevi bununla sınırlı kalmaktadır. Ekonomik kalkınmayla ilgisi bulunmayan, doğrudan İçişleri Bakanı'na bağlı bulunan Olağanüstühal bölge valisi, Fransa'daki eşgüdümçü bölge valisinden farklı bir konumdadır.

Eşgüdümçü (koordinatör) valilik düşüncesi ülkemizde de gündeme gelmiştir. Örneğin, 1981 yılında İçişleri Bakanlığı'nun eşgüdümünde, Müsteşarlar Çalışma Grubu kurulmuş ve bu Kurul Ekim 1981'de bir Yazanak sunmuştur. Bu Yazanak'ta yer alan önerilerden biri, bölgesel düzeyde yapılması gerekli görülen bir yönetsel düzenlemede eşgüdümçü vali türünde bir eşgüdüm makamının oluşturulmasıdır" (Tunbul, 1991, 16). "Kurulması düşünülen ya da önerilen eşgüdümçü vali ya da bölge valisi gibi yaklaşımların yalnızca yönetsel bir sistem olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde bir araç olarak düşünülmüş olması da önem kazanmıştır" (Tunbul, 1991, 16-17). Bu amaçla, DPT tarafından daha önce yapılmış olan "Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" araştırması sonucu ortaya çıkan 16 bölgede kimi yeni düzenlemeler yapılarak 18 bölge özeği ve bu özeğe bağlı iller saptanmış ve Başbakanlığa sunulmuştur. Bu liste daha sonra bakanlıklara sunulmuştur. Ancak eşgüdümçü valilik ya da bölge valiliği düzenlemelerinden başka nedenlerle vazgeçilmiş, uygulanma şansına kavuşamamıştır (Tunbul, 1991, 17-18).

Eyalet Valiliği

Seçim sonrasında ileri sürülen fakat sonradan yalanlanan "eyalet valiliği" önerisi de üzerinde ciddi bir çalışma yapılmadan ortaya atılmış izlenimini veriyor.

"Eyalet", tarihsel gelişmenin, toplumsal, siyasal koşulların sonucunda, bağımsız devletlerin birleşmesinden doğan birleşik (federal) devlet yapısı içinde yer alan, yasama, yürütme, kolluk, hatta yargılama konularında bağımsız, özerk bir yönetim biçimidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş döneminde, özellikle ele geçirilen yerlerde kurulan yarı-özerk eyaletlere daha önce değinmiştik. Osmanlı İmparatorluğu'nun hem Avrupa, hem Ortadoğu'daki herbiri aynı devletlerden alınan topraklarda yönetimi kolaylaştırmak amacıyla eyaletler kurulduğu bilinmektedir.

Bugünkü yönetsel, siyasal yapımız yerel ve genel yönetimin bütünlüğü ilkesi temeline oturtulmuş olduğuna göre, eskinin eyalet yönetimine yönelmek yerine, hem ulusal, bölgesel kalkınmanın gereklerine, hem de halkın katılımına elverişli bir bölgesel yerinden yönetim düzeneği üzerine eğilmek daha gerçekçi olur.

Bölge Valiliği mi? Eşgüdümçü Valilik mi?

Yönetimin yapısına ve bölümlenmesine bölgesel boyut kazandırırken, bölge valiliğinin mi, yoksa eşgüdümçü valiliğinin mi daha uygun olacağı konusundaki görüşümüzü şöyle özetleyebiliriz: Kanımızca, bucakların bugünkü durumu yüzünden güdükleşen, il ve ilçeden oluşan iki basamaklı bir yapıya dönüşen yönetsel bölümlenmenin, bölgesel kalkınma ve planlamanın isteklerine uygun biçimde, il sınırlarını aşan, birden çok ili içeren bir üst yönetsel basamağın oluşturulması "bölge valiliği" dizgesiyle daha gerçekçi bir nitelik kazanacaktır. Herhangi bir ilin valisinin öbür illerin valilerini eşgüdümüne sokmasında güçlüklerle karşılaşılabilir. Eşit konumda

olanlardan birinin öbürleri üzerinde bir etkinlik göstermesi, eşgüdümü sağlaması, yönetim dizgemizde egemen olan davranışlara, alışkanlıklara, geleneklere ters düşmektedir. Oysa birden çok ili içeren bir bölgede, doğrudan Başbakan'a bağlı bir bölge valisi, özellikle planlama konusunda, plan uygulamasında, öbür kamu işgörülerinde, bağlı illerin valileri arasında daha kolay eşgüdüm sağlayabilir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir Anayasal konu vardır. Belli işlerde verimliliği sağlamak amacıyla birden çok ili içeren bölge kuruluşuna gidilebileceğini öngören 1982 Anayasası'nın ilgili maddesinde, yönetsel bölünme için ana birimin il olduğu açıkça belirtilmiş, ilin üstünde bir bölümden söz edilmemiş, buna karşılık ilin altında başka yönetsel bölümlerin oluşturulabileceği belirtilmiştir. Kısacası, Anayasa bölge valiliğini öngörmemiştir. Bu durumda Anayasa'nın ilgili maddesinin değiştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Anayasa değişikliği gerektirmeyen bir ara çözüm yolu vardır. İllerin bağlı olacağı bölge özeğini "büyük il" adı altında örgütlemek olanaklıdır, kanısındayız. Anakentlerde "ilçe belediyeleri" ile "büyük kent belediyeleri" arasındaki benzer bir durum yaratılabilir. Bucakların kaldırılmasıyla, Büyük (Bölgesel) İller ile bağlı iller ve ilçelerden oluşan üç basamaklı bir yönetsel yapı ve bölümlenme oluşturulmuş olur.

Polatoğlu ise (1988, 10), Anayasa, özekselsel yönetimin taşra örgütlenmesinin temel birimi olarak ili öngördüğü ve il basamağının üstünde yeni bir basamak oluşturulmasının Anayasa'nın benimsediği dizgenin dışına çıkmak anlamına geldiği için "bölge valiliği"nin kurulmasının olanaklı olmadığını düşünmektedir. Bunun, ancak Anayasa'nın değiştirilmesiyle olanaklı olduğu; Anayasa değişikliği yapılmaksızın bölge valiliği dizgesi kurulmasının düşünülemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca bu dizgenin, kimi sorunlara çözüm getirmekle birlikte, özekselsel yönetimin taşra örgütlenmesine yeni bir hiyerarşik basamak eklenmesi nedeniyle, kamu hizmetlerinin götürülmesinde, karar verme ve iletişim düzeneklerinde yeni sorunlar yaratacağını savunmaktadır.

Polatoğlu'na göre (1988, 10), "Bu durumda Türkiye'de benimsenmesi gereken, eşgüdümçü (koordinatör) valilik dizgesidir. Varolan iller kümelenirilerek bir örnek bölgeler oluşturulmalı ve bir eşgüdümçü vali ya da bölge eşgüdümçüsü (koordinatörü) atanmalıdır". İlk yapılacak olan, varolan bölge örgütleri karmaşasına son verilip bir örnek bölgeler oluşturulmasıdır. İller kümelenirilip ülke belirli sayıda bölgelere ayrılmalı ve bölge düzeyinde örgütlenmiş olan kamu kuruluşları bu bölgelere göre yeniden örgütlenmelidir. Ancak, bu bölgeler, bölgesel plan ve izlencelerin hazırlanıp uygulanmasına elverişli olmalıdır. Bu öneri, "Bölge Koordinatörü", "Bölge Planlama ve Eşgüdüm Birimi", Bölge Planlama ve Eşgüdüm Kurulu" ile Başbakanlığa bağlı bir "Eşgüdüm Müsteşarlığı" gibi yeni oluşumlar da getirmektedir. Polatoğlu (1988, 11), dizgenin yeni bir hiyerarşik basamaklanma oluşturmadan, eşgüdüm sorunlarını çözecek, sorunlara bölge düzeyinde yaklaşılmasına olanak sağlayacak bir düzenek sunduğunu belirtmektedir.

"Bölge Valiliği"nin Ya Da "Büyük İl"in Sınırları Nasıl Belirlenecek?

İster Anayasa'da değişiklik yapılarak "bölge valiliği", isterse buna başvurmadan "büyük il valiliği" kurulsun, bölgesel basamağın sınırları hangi ölçütlere göre belirlenecek sorusunu yanıtlamak gerekir. Coğrafyacıların belirlediği bölgeler dışında, İmar ve İskan Bakanlığı'yla DPT'nin ortaklaşa belirlediği planlama bölgeleri, tarım

bölgeleri, yerleşme özeklerinin basamaklandırılmasına ilişkin DPT (KÖYD) araştırmasıyla saptanan işlevsel (plan) bölgeler, 1984'te Bölge Valiliğine ilişkin yasa gücündeki kararınin öngördüğü ve benzeri bölgeler bulunmaktadır. Bunlardan hangisi bölgelerin belirlenmesinde temel alınacaktır? Kanımızca, özeklerinin bölgesel işlevlerine, etki alanlarının genişliğine bakarak KÖYD araştırmasınca belirlenen bölgelerin sınırları bu konuda yol gösterebilecek en güvenilir kaynak olarak görülmektedir. Verileri eskimiş olmakla birlikte, bu araştırmanın yeni gelişmeleri dikkate alarak güncelleştirilmesi, ayrıntılı çözümlenmelerle, nesnel değerlendirmelerle geliştirilmesi olanaklıdır.

Burada Gönül'ün (1992, 68-69) bölge önerisi üzerinde durmakta yarar vardır. Gönül, "seçimli valilik" dizgesini tartıştığı yazısında, seçimli valiliğin Anayasal bir engeli olmadığını belirterek iki yöntem önermektedir. "Yasal düzenleme yöntemi" olarak adlandırılan yöntemin uygulamaya geçirilmesi seçeneklerinden biri olarak da bir çeşit "bölge yönetimi" öngörmektedir. Öneri şöyle tanımlanmaktadır: "Üzerinde ısrarla durulan yerel parlamentoların oluşturulması, yürürlükteki Anayasa'nın 126/3 ve 127/6. maddelerinin uygulama birlikteliğiyle gerçekleştirilebilir. Bilindiği gibi, 126/3. madde 'Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir' kuralını içermektedir. 127/6. madde ise 'Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetinin görülmesi amacı ile birlik kurmaları...' olanağını getirmektedir. İşte bu anayasal temele dayalı, birden çok ili ve yerel yönetimleri kapsayan ayrı iki yönetsel yapı, aynı hizmet coğrafyasında, yani sınırları birbiriyle uyum halinde çakışan karma bir yönetim yapısını oluşturabilirler. Başka bir anlatımla, yetki genişliğine dayalı hizmet yerinden yönetimleriyle, özerkliğe sahip yerel yönetim birlikleri, siyasal olmayan, kamu tüzelkişiliğine sahip bir bölge yönetimini ortaya çıkarabilirler. Türk yönetim hukuku, yetki genişliği ile yerel özerklik uygulamalarının birlikteliğine, il özel yönetim modeliyle zaten alışıktır".

Bu başlık altında Tunbul' un (1991, 19-36) önerdiği bölgesel ayrımı da anmak gerekmektedir. Gerçi öneri bölge planlama ereğine yöneliktir. Ancak yine de yönetsel bölümlenmede bölge yönetimi dizgesi için yönlendirici olabilir. Bu öneride daha önce yapılmış tüm çalışmaların değerlendirildiği, çeşitli kesimlerin görüşlerinin alındığı ve yönetsel bölümlenmedeki değişikliklerin gözönüne alındığı belirtilmektedir. Tunbul' un Türkiye'de bölge planlaması amacıyla önerdiği 17 bölge ve bunların etki alanları şöyledir:

1. **İstanbul Bölgesi:** İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya.
2. **Bursa Bölgesi:** Bursa, Bilecik, Balıkesir, Çanakkale.
3. **İzmir Bölgesi:** İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak.
4. **Eskişehir Bölgesi:** Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar.
5. **Antalya Bölgesi:** Antalya, Burdur, Isparta.
6. **Adana Bölgesi:** Adana, İçel, Hatay.
7. **Ankara Bölgesi:** Ankara, Kırıkkale, Çankırı, Çorum, Kırşehir.
8. **Konya Bölgesi:** Konya, Karaman, Aksaray.
9. **Kayseri Bölgesi:** Kayseri, Niğde, Nevşehir, Yozgat.
10. **Sivas Bölgesi:** Sivas, Tokat.
11. **Elazığ Bölgesi:** Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl, Muş.
12. **Erzurum Bölgesi:** Erzurum, Erzincan, Kars, Ağrı, Bayburt.
13. **Van Bölgesi:** Van, Bitlis, Hakkari.
14. **Güneydoğu Anadolu Bölgesi:**
Diyarbakır Alt bölgesi: Diyarbakır, Siirt, Batman, Şırnak, Mardin.

- Gaziantep Albölgesi:** Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Kahramanmaraş.
15. Trabzon Bölgesi: Trabzon, Giresun, Gümüşhane, Rize, Artvin.
16. Samsun Bölgesi: Samsun, Ordu, Sinop, Amasya.
Batı Karadeniz Bölgesi: Zonguldak, Bolu, Kastamonu.

Bölge Ölçeğinde Yerel Yönetim Kurulması

Anayasa, anakentlerde özel yerel yönetimler kurulmasına elverişli olduğundan 3030 sayılı yasayla büyükşehir belediyelerine ilişkin bir düzenleme yapma olanağı vardır. Bölge yerel yönetimine Anayasa'da değinilmemiş, yerel yönetim birimleri olarak il özel idareleri ile belediye ve köyler belirtilmiştir. Anayasa değiştirilinceye değin, ancak birkaç ili içeren yeni büyük iller kurulması yoluna gidilerek, bölge ölçeğindeki büyük illerde il özel idareleri oluşturulmasının olanaklı olup olmadığı tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Saadet (1996) "Zonguldak Metropolitan Alan Planlaması", A.Ü. Sosyal Bilimler Ens. 1995-96 yılında Prof. GERAY'ın Kentel ve Bölgesel Gelişme Politikaları doktora dersi ödevi.
- AYTÜR, Memduh (1966) Sosyo-Ekonomik Kalkınma Planları ve Yersel Plancılık, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- GERAY, Cevat (1970) "Problems of Local Administration at Regional Level in Turkey", Şiy. Bil. Fak. Dergisi, C:25, S: 1'den ayrı bası.
- _____ (1960) "Devlet Planlama Teşkilatı Kurulduktan sonra Şehir ve Bölge Planlaması", Şiy. Bil. Fak. Der., C:15, S:4'den ayrı bası.
- GERRA, Luis Lòpez (1994) "Constitutional Aspects of Democracy and Devolution of Power to Regions", TÜSES'in 11-12 Şubat günlerinde İstanbul'da düzenlediği "Demokrasi ve Yerinden Yönetim" konulu Uluslararası Seminere sunulan bildiri.
- İŞIKSOY, Mehmet (1996) "Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Avrupa Topluluğu" konusunda A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 1995-1996 öğretim yılı Sosyal Çevre Yüksek Lisans izlencesi çerçevesinde yapılan çalışma.
- KELEŞ, Ruşen (1969) "Bölge Planlamasında Örgütlenme Sorunları", IX. İskân ve Şehirçilik Haftası Konferansları, S.B.F. İskân ve Şehirçilik Enstitüsü, Ankara, s.153-177.
- _____ (1994) Fransa ve İspanya'da Yerinden Yönetim, Türk Belediyecilik Derneği ve KAV ortak yayını, Ankara.
- KUKAWKA, Pierre (1994) "La Decentralisation en France: Bilan et Prospective", İstanbul'da 11-12 Şubat 1994 günlerinde TÜSES'in düzenlediği "Demokrasi ve Yerinden Yönetim" konulu Uluslararası Seminere sunulan bildiri.

LANVERSIN, j. de - LANZA, A. ve ZITOUNI, (1989) La Région et l'Aménagement du Territoire dans la Décentralisation (4.Bası Economica,Paris) adlı kitabın "Bölgecilik" başlıklı bölümü (çeviri: Mehmet İŞIKSOY, Sosyal Çevre Yüksek Lisans öğrencisi, A.Ü. Sos.Bil. Enstitüsü).

Mimarlar Odası (1968) Milli Fiziki Plan Semineri, Ankara.

KUKAWKA, Pierre (1994) "La Decentralisation en France: Bilan et Prospective", İstanbul'da 11-12 Şubat 1994 günlerinde TÜSES'in düzenlediği "Demokrasi ve Yerinden Yönetim" konulu Uluslararası Seminere sunulan bildiri.

PAYASLIOĞLU, Arif T. (1966) Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme, TODAİE, Ankara.

Türk Belediyecilik Derneği (1969) Türkiye'de Metropolitan İdareler, Ankara.

YAVUZ, Fehmi (1966) Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerinde Bir Araştırma, TODAİE, Ankara.